

M.A. Music (Instrumental) 3rd Semester

PAPER-X : MUSIC AS A COMMERCIAL ART

Time Allowed—3 Hours] [Maximum Marks—100

Note :— Attempt any **five** questions. All questions carry equal marks. 1st question consists of **20** objective type questions, which will be compulsory to all, carrying **1** mark each.

1. (i) Explain Processing of Sound.
- (ii) What is Sound Recording ?
- (iii) Meaning of Background Music.
- (iv) Name three important things that can be done by using computer.
- (v) Give one example of processing sound.
- (vi) Write the importance of sound recording in music.
- (vii) At which time and day classical music is broadcasted by A.I.R ?
- (viii) What is Composition ?

- (ix) What is A.I.R. ?
  - (x) How Radio and Television contributed in Indian classical music ?
  - (xi) Write any four instruments used in Indian orchestra.
  - (xii) Write down difference between Folk orchestra and Indian orchestra.
  - (xiii) Write any four Folk instruments used in Folk orchestra.
  - (xiv) Define Indian orchestra.
  - (xv) Why Music is coming commercial ?
  - (xvi) What is need of Recording room ?
  - (xvii) Write down base of folk music.
  - (xviii) Give two principle of Indian orchestra.
  - (xix) Name any two softwares which are used in recording.
  - (xx) What is meant by multimedia ?
2. Write down Job Oriented fields in Instrumental Music.
  3. What is necessity of establishing a sound library and what are its uses ? Explain in detail.

4. What is the role of All India Radio (AIR) in promoting Hindustani Instrumental Music ?
5. Write down various methods of teaching instrumental music with the help of Audio-Video aids.
6. What do you understand by a composition ? What is the role of vocal music in preparing compositions ? Explain the principle of a composition.
7. Explain the sequence of recording process in present time.
8. What are the principles of an Indian orchestra ? Compare and contrast Indian orchestra with Folk orchestra.

(Punjabi Version)

ਨੋਟ :— ਕੋਈ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰ. 1 ਵਿੱਚ 20 ਵਸਤੁਨਿਸ਼ਠ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ 1 ਅੰਕ ਹੈ।

1. (i) ਧੁਨੀ ਦੀ ਪ੍ਰੋਸੈਸਿੰਗ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
- (ii) ਧੁਨੀ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਕੀ ਹੈ ?
- (iii) ਬੈਕਗ੍ਰਾਊਂਡ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਅਰਥ।
- (iv) ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਤਿੰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।

- (v) ਧੁਨੀ ਉਪਯੋਗੀਕਰਨ ਦਾ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿਉ।
- (vi) ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜ਼ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਲਿਖੋ।
- (vii) ਏ. ਆਈ. ਆਰ. ਦੁਆਰਾ ਕਿਹੜੇ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਦਿਨ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?
- (viii) ਕੰਪੋਜ਼ੀਸ਼ਨ ਕੀ ਹੈ ?
- (ix) ਏ. ਆਈ. ਆਰ. ਕੀ ਹੈ ?
- (x) ਰੇਡੀਓ ਅਤੇ ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਨੇ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਕਿਵੇਂ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ?
- (xi) ਭਾਰਤੀ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਕੋਈ ਵੀ ਚਾਰ ਯੰਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।
- (xii) ਲੋਕ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਲਿਖੋ।
- (xiii) ਲੋਕ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਕੋਈ ਚਾਰ ਲੋਕ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਲਿਖੋ।
- (xiv) ਭਾਰਤੀ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।
- (xv) ਸੰਗੀਤ ਕਮਰਸ਼ੀਅਲ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ?
- (xvi) ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਰੂਮ ਦੀ ਕੀ ਲੋੜ ਹੈ ?

(xvii) ਲੋਕ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਅਧਾਰ ਲਿਖੋ।

(xviii) ਭਾਰਤੀ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਦੇ ਦੋ ਸਿਧਾਂਤ ਲਿਖੋ।

(xix) ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕੋਈ ਵੀ ਦੋ ਸਾਫਟਵੇਅਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖੋ।

(xx) ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੈ ?

2. ਵਾਧ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਜੱਬ ਓਰੀਐਨਟਿਡ ਫੀਲਡ ਲਿਖੋ।
3. ਧੁਨੀ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਬਨਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਉਪਯੋਗ ਕੀ ਹੈ ? ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
4. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਵਾਦ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਬੜਾਵਾ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਰੇਡੀਓ (ਏ. ਆਈ. ਆਰ.) ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ ?
5. ਆਡੀਓ=ਵੀਡੀਓ ਏਡਜ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਵਾਦ ਸੰਗੀਤ ਪੜਾਉਣ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਧੀਆਂ ਲਿਖੋ।
6. ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ? ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਵਿੱਚ ਉਚਾਰਨ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਕੀ ਹੈ ? ਇੱਕ ਰਚਨਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
7. ਮੌਜੂਦਾ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਅਨੁਕ੍ਰਮ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।
8. ਭਾਰਤੀ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤ ਕੀ ਹਨ ? ਲੋਕ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਆਰਕੈਸਟਰਾ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਭੇਦ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰੋ।

(Hindi Version)

नोट :— कोई पांच प्रश्न करें। सभी प्रश्नों के समान अंक हैं। पहले प्रश्न में 20 वस्तुनिष्ठ प्रकार के प्रश्न दिए गए हैं, जो कि सभी के लिए अनिवार्य हैं तथा प्रत्येक प्रश्न का 1 अंक है।

1. (i) ध्वनि के उपयोगीकरण की व्याख्या करें।
- (ii) ध्वनि रिकॉर्डिंग क्या है ?
- (iii) पृष्ठभूमि संगीत का अर्थ।
- (iv) कंप्यूटर का उपयोग करके किए जाने वाले तीन महत्वपूर्ण कार्यों का नाम लिखें।
- (v) ध्वनि उपयोगीकरण का एक उदाहरण दें।
- (vi) संगीत में ध्वनि रिकॉर्डिंग का महत्व लिखें।
- (vii) ए.आई.आर. द्वारा किस समय और किस दिन शास्त्रीय संगीत प्रसारित किया जाता है ?
- (viii) रचना क्या है ?
- (ix) ए.आई.आर. क्या है ?
- (x) भारतीय शास्त्रीय संगीत में रेडियो और टेलिविजन ने कैसे योगदान दिया ?
- (xi) भारतीय ऑर्केस्ट्रा में इस्तेमाल किए गए किन्हीं चार यंत्रों का नाम लिखें।

(xii) लोक ऑर्केस्ट्रा और भारतीय ऑर्केस्ट्रा के बीच अंतर लिखें।

(xiii) लोक ऑर्केस्ट्रा में इस्तेमाल किए गए किन्हीं चार लोक उपकरणों के नाम लिखें।

(xiv) भारतीय ऑर्केस्ट्रा को परिभाषित करें।

(xv) संगीत वाणिज्यिक क्यों होता जा रहा है ?

(xvi) रिकॉर्डिंग रूम की क्या आवश्यकता है ?

(xvii) लोक संगीत का आधार लिखें।

(xviii) भारतीय ऑर्केस्ट्रा के दो सिद्धांत लिखें।

(xix) रिकॉर्डिंग में उपयोग किए जाने वाले किसी भी दो सॉफ्टवेयर का नाम लिखें।

(xx) मल्टीमीडिया का क्या अर्थ है ?

2. वाद्य संगीत में जॉब ओरिएंटेड फील्ड लिखें।
3. ध्वनि पुस्तकालय स्थापित करने की आवश्यकता क्या है और इसके उपयोग क्या हैं ? विस्तार से व्याख्या करें।
4. हिंदुस्तानी वाद्य संगीत को बढ़ावा देने में अखिल भारतीय रेडियो (ए.आई.आर.) की भूमिका क्या है ?
5. ऑडियो-वीडियो एड्स की मदद से वाद्य संगीत को पढ़ाने की विभिन्न विधियां लिखें।

6. रचना द्वारा आप क्या समझते हैं ? रचनाओं की तैयारी में मुखर संगीत की क्या भूमिका है ? एक रचना के सिद्धांत की व्याख्या करें।
7. वर्तमान समय में रिकॉर्डिंग प्रक्रिया के अनुक्रम की व्याख्या करें।
8. भारतीय ऑर्केस्ट्रा के सिद्धांत क्या हैं ? लोक ऑर्केस्ट्रा के साथ भारतीय ऑर्केस्ट्रा की तुलना करें और इनमें भेद स्पष्ट करें।